

Gravmindeudvalget

af Kurt Anhøj

Som det fremgår af referatet fra foreningens generalforsamling i 1987 side 47, blev det under formandens beretning oplyst, at bestyrelsen havde nedsat et ad hoc udvalg, Gravmindeudvalget. Udvalget fik til opgave at formulere problemstillingen samt løsningsforslag med hensyn til spørgsmålet om udformningen af nutidige gravminder. Udvalgets sammensætning fremgår af formandens beretning.

Gravmindeudvalget besluttede som første etape af arbejdet nærmere at analysere den nuværende situation og udviklingen gennem de seneste årtier. Man fokuserede her specielt på stenhuggerfagets udvikling, publikums holdning og kirkegårdsregulativers betydning.

I det følgende bringes kirkegårdsinspektør Morten Falmer-Nielsens bidrag til dette arbejde. Det sker i form af en artikel om befolkningens ændrede syn på gravminders udformning, indhold og brug.

Gravmindet

af Morten Falmer-Nielsen

En redegørelse for de forhold der har påvirket brugernes holdning til gravmindet i dag.

»Foreningen for Kirkegårdskultur's« gravmindeudvalg v. Morten Falmer-Nielsen

Befolkningens, d.v.s. brugernes opfattelse af gravmindets udformning og indhold har, præget af mange faktorer, undergået en væsentlig ændring i den sidste generation. Ingen enkelt faktor kan fremhæves som afgørende, idet faktorerne indgår i en kompleks sammenhæng, hvor vægten af den enkelte faktor kan skifte fra by til land, fra egnsdel til egnsdel og fra tid til tid.

Grundlæggende er naturligvis ændringen i hele begravelsesmønsteret, hvor udvikling først var særlig markant i de store bysamfund for herfra at brede sig som ringe i vandet.

Man har sagt, at kirkegården til enhver tid er et spejl af det samfund, den betjener. Dette var nok også rigtigt til midten af 50-erne, hvor ligbrændingstanken slog rigtigt igennem og blev fulgt af de helt anonyme urnegrave. En begravelsesform, der først var »forbeholdt« mennesker med et særligt livssyn, nu en almen benyttet form på tværs af alle samfundslag.

Når udviklingen i denne begravelsesform - det anonyme kollektiv - som ikke havde og ikke har sin rod i befolkningens holdning i øvrigt, blev så attraktiv,

skyldes det dels en dygtigt gennemført propaganda, dels ændrede boligvaner og sidst men ikke mindst en ændring i pietetsfølelsen.

Samfundet kom i opbrud. Fra at være stationære begyndte folk at flytte, familien spredtes, og tilknytningen til hjemegnen blev mere eller mindre afbrudt og dermed tilknytningen til slægtens kirkegård og gravsted. I takt hermed ændrede slægtsfølelsen sig og dermed pietetsfølelsen overfor familiens afdøde, særligt markeret ved en svigtende interesse for gravstedet.

Samtidig hermed, uden at man kan afklare årsag og virkning, planlagde havearkitekter og kirkegårdsbestyrelser helt nye kirkegårdsanlæg, der brød med de vante forestillinger om dansk kirkegårds- og monumentkultur.

Een af landets mest kendte havearkitekter, G.N. Brandt, skrev allerede i 1922 i tidsskriftet »Arkitekten«: »Som Middel til arkitektonisk at disciplinere og samle Monumenter til Helheder, der bærer og støtter Anlægget, egner sig kun Servitutter«.

G.N. Brandts tanker om et kirkegårdsanlægs form og indretning bredte sig, og da kirkegårdsfagfolk efter 2. verdenskrig valfartede til Sverige, tog udviklingen fart, idet man lod sig inspirere af svenske kirkegårdsanlæg, hvor servitutter blev benyttet som planlægningsredskab.

Centralkirkegård - Parkkirkegård - Skovkirkegård blev nye begreber i dansk kirkegårdskultur. Overalt anlagdes store kirkegårdsanlæg, som regel udenfor de egentlige boligområder, hvor folk havde deres daglige gang, og samtidig begyndte man mange steder at afvikle de bynære kirkegårde. Man skabte hermed en både fysisk og psykisk afstand til kirkegården. Rammerne for disse nye anlæg var nye, og planlæggernes intentioner var ofte at samle gravene til helheder, den personlige gravplads i en kollektiv sammenhæng. Disse anlæg udgjorde dog næsten overalt en relativ beskedent andel i forhold til den traditionelle gravstedform, og indsatsen for markedsføringen var mange steder kun halvhjertet.

I takt med befolkningens ændrede bolig mønster m.m. steg velstanden, og der skete en omprioritering af behov og ønsker, hvorunder interesse og økonomisk indsats på kirkegårdsområdet nedprioriteredes i forhold til de mange forbrugsgoder.

Denne omprioritering er sammenholdt med de øvrige faktorer utvivlsomt en medvirkende faktor til ændringen i brugerens holdning til gravsted og gravminde. Den traditionelle danske kirkegårdsform med hegnede grave, der har udviklet sig fra ganske enkle anlæg til stærkt haveprægede anlæg, stiller store krav til vedligeholdelse, udsmykning med årstidens blomster og granpyntning til julen m.m., som af mange anses for det ydre tegn på pietetsfølelse overfor den afdøde, men som også forpligter. Hele denne virksomhed er, for så vidt familien ikke selv varetager gravstedets anlæg, vedligeholdelse og udsmykning, baseret på nogle forretningsmæssige principper, der udløser ikke blot nogle engangsudgifter men nok mere væsentligt, årlige udgifter i hele gravens fredningsperiode.

Denne »belastning« er måske et levn fra en tid, hvor samfundet så anderledes ud, og konsekvensen af, at de forskellige interessegrupper indenfor fagområdet ikke har sat sig sammen og analyseret situationen er, at den almindelige forbruger i afmagt giver op overfor de forpligtelser og udgifter, den traditionelle kirkegårdsform pålægger dem og går til den anden yderlighed og vælger det anonyme kollektiv: Fællesurnegraven - Fællesaskegraven - Plænen - De ukendtes Grav. Begrebsforvirringen er komplet.

Kirkegårdsinteressen er i dag, i almindelighed, vigende. Interessen for på personlig måde at anlægge, præge og pleje det enkelte gravsted er fortsat fallende, det vidner de mange forsømte og mange ledige grave på vore kirkegårde om, og holdningen er hos mange, at »ingen skal have besvær af mig, når jeg er død«.

På trods af at vore kirkegårde, alle på hver sin måde, stadig fremtræder som smukke vel vedligeholdte begravelsespladser, hvor fortiden er nærværende, vil rodløsheden brede sig, hvis der ikke gøres en særlig indsats gennem nye anlægsformer, hvor gravmindet indgår som en integreret del af kirkegårdsanlægget, måske som G.N. Brandt skrev i »Arkitekten« om gravstenen: »Den burde jo blot være, hvad den også er mange Steder i Syden og Amerika, en Navneplade, en Etikette i Sten, slet og ret«.